

децентралізації та формування пропозицій щодо підвищення їх дієвості. Також цей етап передбачає обґрунтування підходів щодо вдосконалення організаційно-економічних умов розвитку міжбюджетних відносин (законодавчого, інформаційно-аналітичного, кадрового забезпечення тощо).

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що наукова парадигма теоретичних положень державних та місцевих фінансів, а також бюджетної політики формується поетапно, у тому числі відповідно до розвитку міжбюджетних відносин, ефективності функціонування усіх сегментів і рівнів бюджетної системи. Використання діалектичного методу пізнання як вихідної методологічної основи дослідження допомагає осмислити глибинну сутність міжбюджетних відносин, визначити закономірності їх історичного розвитку, окреслити майбутні перспективи в умовах фінансової децентралізації. Водночас діалектика у сфері міжбюджетних відносин передбачає застосування наукового інструментарію, призначеного для їх дослідження. При цьому методи фінансової науки стають вагомим інструментом пізнання у контексті формування дієвої бюджетної системи як невід'ємної складової ринкової економіки. Дослідження процесів становлення і розвитку міжбюджетних відносин потребують ретельної та зваженої адаптації, всебічного врахування специфіки кожної окремої країни та особливостей фінансової децентралізації. Це дає змогу оцінити внесок учених у вирішення проблем міжбюджетних, узагальнити теоретико-методологічні підходи і виважено викласти власне бачення категоріально-понятійного апарату у цій царині, розробити відповідні концептуальні засади та механізми забезпечення їх розвитку.

Список використаних джерел

1. Паєнтко Т. В. Методологічні аспекти фінансових досліджень / Т. В. Паєнтко // Економіка та держава. – 2008. – № 10. – С. 20.
2. Пшик Б.І. Теоретико-методологічний інструментарій дослідження фінансово-кредитних відносин на фінансовому ринку / Б.І. Пшик// Економіка ринкових відносин. – 2013. - № 12. – с. 109 – 117.
3. Musgrave R. The Theory of Public Finance. A Study in Public Economy.- New York etc.: McGraw-Hill Book Company, 1959. – 628 p.
4. Волохова І. С. Міжбюджетні відносини в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку / І. С. Волохова. – Одеса: Атлант, 2010. – 234 с.

References

1. Paentko T.V. (2008) *Metodolohichni aspekty finansovykh doslidzhen [Methodological aspects of financial research]* Economy and the State [Ekonomika ta derzhava], 10, 20 [in Ukrainian].
2. Pshyk B.I. (2013) *Teoretyko-metodolohichnyy instrumentariy doslidzhennya finansovo-kredytnykh vidnosyn na finansovomu rynku [Theoretical and methodological tools for studying financial and credit relations in the financial market]* Ekonomika rynkovykh vidnosyn [Economics of market relations], 12, 109 – 117 [in Ukrainian].
3. Musgrave, R (1959) *The Theory of Public Finance. A Study in Public Economy: monograph.* New York: McGraw-Hill Book Company, 628 [in USA].
4. Volokhova, I (2010). *Mizhbyudzhetni vidnosyny v Ukraini: suchasnyy stan ta perspektyvy rozvytku [Intergovernmental Relations in Ukraine: Current State and Prospects of Development]*. Odessa: Atlas, 234 [in Ukrainian].

УДК[338.45: 373.1] [336.14:352]

Л. Я.Беновська

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М.І.Долішнього НАН України», м. Львів

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

В статті виявлено проблеми бюджетного забезпечення середньої освіти в умовах реформування освітньої галузі. Запропоновано основні напрямки вдосконалення фінансування середньої освіти з місцевих бюджетів, серед яких : вдосконалення законодавчо-нормативного забезпечення освіти в Україні; налагодження бюджетної дисципліни фінансування освітньої галузі; вдосконалення фінансування освітніх закладів за рахунок освітньої субвенції з державного бюджету; проведення оптимізації освітньої мережі та створення нових форм навчальних закладів.

Ключові слова: видатки освіти, бюджетна децентралізація, об'єднані територіальні громади, фінансування.

Benovska L. THE DIRECTIONS OF IMPROVEMENT OF FUNDING OF SECONDARY EDUCATION FROM THE LOCAL BUDGETS IN TERMS OF BUDGETARY DECENTRALIZATION

In the article, there are identified the major problems of budgetary provision of secondary education in terms of reforming the educational sector. There are suggested the main directions of improvement of secondary education funding from the local budgets, including: the improvement of legal and regulatory provision of education in Ukraine; establishing of budgetary discipline of funding the educational sector; the improvement of funding of educational institutions by means of educational subventions from the state budget; the optimization of educational network and the creation of new forms of educational institutions.

Keywords: *expenditures of education, budgetary decentralization, united local communities, funding.*

В умовах проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні активно проводяться заходи бюджетної децентралізації, секторальні реформи, у тому числі і у галузі освіта. Незважаючи на те, що близько третини видатків місцевих бюджетів є видатками галузі освіта (початкова, середня, позашкільна, професійно-технічна освіта), низькою є ефективність фінансування галузі, а якість отримуваних знань не відповідає вимогам часу. Запропонована урядом система заходів з реформування галузі освіта та зміни у її фінансуванні є важливими та своєчасними, про що свідчать перші позитивні результати. Однак такі реформи є досить складними та багатоаспектними, а механізми їх впровадження потребують вдосконалення.

Питання управління освітою висвітлено у працях Г.Сльнікової [1], Л.Гриневич [2] теоретичні засади децентралізації управління освітою у працях Л.Юрчук [3], Д.Дзвінчука [4], ефективності видатків місцевих бюджетів галузі освіти висвітлені у працях таких вчених і практиків як: О. Демків [5], О.Кириленко [6], І.Сторонянська [7]. Однак, реформування освітньої галузі потребує виявлення проблем та пошуку шляхів їх вирішення, одним з найвагоміших яких є вдосконалення фінансування освітньої галузі з місцевих бюджетів.

Метою статті є визначення напрямів вдосконалення фінансування середньої освіти з місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації

Започаткована реформа освітньої галузі, що здійснюється під впливом адміністративно-територіальної реформи в Україні, пов'язана із зміною підходів у системі фінансування, підзвітності та підпорядкованості освітніх установ на регіональному та місцевому рівні, які б забезпечили скорочення необґрунтованих видатків, сприяли б розвитку конкуренції при наданні послуг між різними адміністративно-територіальними одиницями, розширенню контролю з боку громадськості та їх безпосереднього впливу на реалізацію своїх інтересів.

Процес децентралізації влади в Україні є тривалим процесом, пов'язаним із поступовою передачею об'єднаним територіальним громадам (ОТГ) функцій управління та фінансування освітніх закладів. На відміну від райдержадміністрацій органи місцевого самоврядування ОТГ тепер є автономними та мають всі повноваження, у тому числі у сфері управління освітою, проте найбільшою проблемою є їхня некомпетентність, відсутність фахівців відповідного

рівня. В нових умовах виникла необхідність формування органу управління освіти ОТГ, його кадрового та методичного забезпечення.

Змінились підходи до фінансування середньої освіти, яка тепер фінансується через освітню субвенцію з державного бюджету. На рівні з районними адміністраціями тепер напряму з державного бюджету отримують освітню субвенцію і ОТГ. Зазвичай коштів освітньої субвенції є недостатньо, щоб покрити всі видатки необхідні для функціонування освітніх закладів, а це спонукає місцеві органи влади до пошуку шляхів оптимізації мережі освітніх закладів.

Новаторським рішенням у 2017 році стало те, що освітня субвенція має спрямовуватися лише на заробітну плату педагогічним працівникам. Уряд пропонує утримувати приміщення шкіл та технічний персонал коштом місцевих бюджетів. Слід зауважити, що питома вага непедагогічного персоналу по освітнім закладам складає 25% (це додатково обтяжить місцеві бюджети на 9,2 млрд.грн), а оплата комунальних послуг складає близько 10% усіх освітніх видатків та має тенденцію до зростання з року в рік (додатково обтяжить місцеві бюджети на 9,3 млрд.грн) [8]. Запропонований підхід є виправданий, адже спонукає місцеві органи влади сприяти енергоефективності, проте механізм його дії вимагає удосконалення, зокрема в частині розподілу додаткової дотації.

Впровадження нових механізмів фінансування середньої освіти, зокрема передання фінансування комунальних послуг та інших повноважень на рівень місцевих органів влади вимагає перегляду та регулювання типових штатних нормативів, що затверджуються міністерством освіти та науки. Це пов'язано з тим, що існуюча кількість технічного персоналу залежить від площі навчального закладу, ставок адміністративного та педагогічно персоналу від кількості учнів, класів. Обмеженість фінансового ресурсу у органів місцевого самоврядування, проведення оптимізації закладів, їх об'єднання вимагає перегляду існуючих нормативів у зв'язку з новими вимогами часу.

Новим підходом до вирішення проблеми малокомплектності шкіл та упорядкування освітньої мережі є створення опорних шкіл. Такі школи покликані забезпечити структурно-інноваційне та якісне оновлення загальної середньої освіти. Концепцією передбачено, що такі школи повинні першочергово з'явитись у ОТГ. Метою створення опорних шкіл є підвищення якості освіти та

ефективне використання наявних ресурсів, насамперед фінансових. Основними принципами організації опорної школи є точкове покращення матеріального стану опорної школи; пониження ступеня або закриття наближених високо витратних шкіл; наявність інфраструктури та можливість організації довозення учнів шкіл-філій до опорної школи, початкова школа має бути наближена до місця проживання дитини. На початок нового 2016-2017рр. навчального року в Україні було створено 137 опорні школи.

Підвівши перші підсумки формування опорних шкіл, нам вдалося виділити низку проблем, які потребують негайного вирішення, серед яких:

- модель опорної школи першочергово була розроблена для ОТГ, проте такі школи почали створюватись і за їх межами. Проблемою є те, що багато ОТГ не можуть створити опорну школу, через те, що є дуже малими за розмірами і на їх території є лише одна, або дві школи. Тому така громада часто немає такої школи, що підпадає під параметри опорної. В цьому випадку опорна школа може бути сформована в сусідній громаді, а це викличе додаткове напруження серед батьків і учнів.

- неспівпадіння межі опорної школи з її філіями з межами ОТГ викликало не лише соціальне напруження, але і проблеми управління опорними школами, адже ОТГ формує власний орган управління освітою та фінансується напряму з Державного бюджету через освітню субвенцію. Якщо опорна школа буде знаходитись за межами ОТГ, то частину освітньої субвенції громаді доведеться віддавати;

- існує гостра проблема відсутності законодавчого забезпечення освітнього процесу та постійних змін «правил гри». Зокрема, потребує чіткого законодавчого врегулювання поняття «опорна школа» та «освітній округ». Нажаль і досі немає розроблених чітких критеріїв до опорних шкіл. Закріплена норма щодо кількості учнів у опорній школі (не менше 320) виявилась не реальною, адже таких шкіл у сільській місцевості по Україні є небагато, тому норма згодом була знижена до 200 учнів. Склалась ситуація, що створення опорних шкіл на практиці випереджає законодавче забезпечення цих процесів.

Проведені нами дослідження дозволило виділити найважливіші проблеми реформування середньої освіти в умовах децентралізації та визначити основні напрями та заходи вдосконалення цих процесів:

1. Вдосконалення законодавчо-нормативного забезпечення середньої освіти в Україні

потребує прискорення доопрацювання та прийняття базового в Україні Закону «Про освіту», який дозволить реформувати освітню галузь, та на базі якого будуть прийняті закони «Про середню освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про позашкільну освіту» тощо;

потрібно провести перегляд типових штатних нормативів функціонування освітніх закладів, які є застарілими, та розробити їх у відповідності з вимогам часу, зокрема, такі нормативи повинні враховувати реальні можливості фінансування

місцевими органами влади технічного персоналу, комунальних послуг, створення нових форм освітніх закладів (опорні школи, гімназії, ліцеї) проведення оптимізації навчальних закладів;

важливо до кінця усунути подвійне підпорядкування та підзвітність органів місцевого самоврядування. Показовим прикладом такої плутанини були, до минулого року, законодавчі норми, за якими поточне фінансування шкіл покладалось на райони, але рішення про закриття приймалось територіальними громадами. Необхідно щоб лише один орган місцевого самоврядування відповідав за управління і фінансування освітнього закладу. Це стосується не лише середньої, але і позашкільної та професійно-технічної освіти.

2. Вдосконалення бюджетної дисципліни фінансування освітньої галузі:

Міністерству фінансів України важливо більш ретельніше підходити до розподілу додаткових коштів з бюджету розпорядникам бюджетних коштів при здійсненні дефіцитного фінансування бюджетних витрат, з метою усунення зловживань та свідомого порушення бюджетної дисципліни. Потрібно розробити перелік критеріїв та процедур для оцінки обґрунтованості одержаних запитів на фінансування [9];

розробити більш суворі заходи реагування на порушення бюджетної дисципліни. Один з методів, що пропонується [9] проводити ліквідацію, або приєднання громади до сусідньої адміністративної одиниці у разі регулярного, свідомого порушення бюджетного процесу;

3. Вдосконалення фінансування освітніх закладів за рахунок освітньої субвенції з державного бюджету:

необхідно переглянути коефіцієнти, що використовуються у формулі розрахунку освітньої субвенції та забезпечити гнучкість їх використання відповідно до динамічних змін у різних групах населених пунктів а також переглянути відповідність між існуючими групами класів (поділ за наповнюваністю) та встановленими коефіцієнтами. Згідно існуючої формули, чим меншим є розмір класу, тим більшим є коефіцієнт та величина отримуваної субвенції, як наслідок, це стимулює існування малокомплектних шкіл;

підвищити вимоги до якості освіти та перехід від авторитарного стилю спілкування вчителя з учнем до демократичного, який дозволив би підвищити гідність кожного учня, ставить нові вимоги до рівня підготовки педагогічного персоналу. Тому важливо закласти в освітню субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам кошти для підвищення кваліфікації працівників. Така практика широко використовується у країнах, де проведено децентралізацію освіти, зокрема в Естонії, Швеції та інших;

потрібно відновити у державному бюджеті на 2017р. норму щодо можливості спрямовувати органам місцевого самоврядування залишків коштів освітньої та медичної субвенції на капітальні видатки та заходи з оптимізації мережі (що діяла у Державному бюджеті 2016 р.).

4. *Вдосконалення оптимізації освітньої мережі та створення нових форм навчальних закладів (опорні школи):*

Проводячи оптимізацію мережі необхідно враховувати ряд моментів, найважливішими з яких є наступні:

- необхідно зберегти початкові школи у невеликих селах. Цьому сприятиме реформування середньої освіти в напрямку посилення ролі початкової освіти. Концептуальними засадами нової редакції закону України «Про освіту» передбачено, що у дітей повинна бути можливість здобуття початкової та дошкільної освіти якомога ближче до місця проживання. Відтак заклади освіти цих рівнів мають бути в кожному населеному пункті незалежно від його розмірів [10];

- реорганізуючи заклади, необхідно враховувати фактичну завантаженість шкіл учнями та її співвідношення з плановою завантаженістю, демографічну ситуацію та виробничий потенціал в районі. Для належного функціонування старшої школи необхідна достатня кількість учнів і вчителів, які володіють необхідною кваліфікацією. Тому, здійснюючи оптимізацію шкіл у сільській місцевості, слід виходити з того, що такі школи повинні збирати дітей з декількох населених пунктів;

- для вирішення проблеми довозу дітей до навчального закладу при обмеженому фінансовому ресурсі доцільно укласти договір з перевізником. Це одночасно зніме проблему додаткових витрат, пов'язаних з ремонтом автобусів;

- за для підвищення ефективності рішень в питаннях оптимізації освітньої мережі, на наш погляд, важливо було б удосконалити систему звітності виконання бюджетів адміністративно-територіальних одиниць, доповнивши грошові показники показниками з мережі, штатів і контингентів, що дозволило більш ґрунтовно проаналізувати ефективність використання бюджетних коштів.

- не слід очікувати миттєвого ефекту від проведених заходів децентралізації управління освітою, так як це процес тривалий. Зокрема, оптимізація шкіл в перші роки може не дати ефекту, бо одночасно з її проведенням необхідно вкладати кошти в ремонт доріг, придбання та ремонт шкільних автобусів, компенсаційні виплати вчителям, тощо.

- при створенні опорних шкіл необхідно забезпечувати формування округу опорної школи з її філіями в межах об'єднаної територіальної громади. Потрібно вдосконалити нормативно-правову базу створення та функціонування опорних шкіл та провести заходи з підвищення кваліфікації директорів і працівників опорних шкіл.

• для стимулювання оптимізації освітньої мережі доцільно інвестиційні гранти органам місцевого самоврядування надавати лише за умови консолідації шкіл.

Список використаних джерел

1. Єльнікова Г.В. Наукові основи адаптивного управління закладами та установами загальної середньої освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01; Центральний ін-т післядипломної

педагогічної освіти АПН України. – К., 2005. –453 арк.

2. Гриневиц Л.М. Тенденції децентралізації управління базовою освітою в сучасній Польщі. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня к.п.н. за спеціальністю 13.00.01– Інститут педагогіки АПН України, Київ, 2005.

3. Юрчук Л. Тенденції децентралізації управління освітою в Україні / Л.Юрчук // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. – 2009. – Вип.4. – С. 276-283.

4. Дзвінчук Д.І. Освіта в історико-філософському вимірі: тенденції розвитку та управління [Текст]: моногр. / Д.І. Дзвінчук. – К.: ЗАТ «Нічлава», 2006. – 378с.

5. Демків О.І. Напрями поглиблення бюджетної реформи в Україні / О.І.Демків // Фінанси України. –2009. - №3. –С46-56.

6. Кириленко О.П. Фінансова незалежність місцевого самоврядування / О.П.Кириленко // Фінанси України. – 2001 – № 1. – С. 34-39 .

7. Сторонянська І. З. Удосконалення освітньої мережі як напрямок підвищення ефективності видатків місцевих бюджетів Львівської області/ І.Сторонянська, Л.Беновська // Регіональна економіка. - 2013. - №4. – С.51-61.

8. Закон України «Про Державний бюджет України на 2017 рік». - [Електронний ресурс]. – Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>.

9. Герчинський Я. Варіанти політики щодо фрагментності шкільних мереж в Україні. Аналітична записка. [електронний ресурс]. – Децентралізація влади. – Режим доступу: http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/SN24_options_for_network_reforms_UKR.pdf

10. Проект Закону України «Про освіту». – [Електронний ресурс] . – Верховна Рада України. - Режим доступу http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58639

References

1. Yelnikova G.V.(2005) *Naukovi osnovy adaptivnoho upravlinnia zakladamy ta ustanovamy zahalnoisередnoi osvity.* [Scientific principles of adaptive management institutions and institutions of secondary education] (Dr.Sci in. ped. dissertation Institute Tsentralny yinstitut pisyadyplomnoi pedahohichnoi osvity, Ukraine. [sn Ukrfinian]

2. Grynevych L.M.(2005) *Tendentsii detsentralisatsii upravlinna bazovoyu osvitoyu v suchasniy Polschi.*[Trends decentralization of basic education in contemporary Poland] . (Ph.D. in. ped. dissertation Institute of Pedagogy Ukraine. [in Ukrainian]

3. Yurchuk L.(2009) *Tendentsii detsentralisatsii upravlinna osvitoyu v Ukraini* [Trends in decentralization of education in Ukraine] // *Visnyk Nacionalnoi akademii derzhavnoho upravlinna pry Prezedentovi Ukrainy.* - *Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukrain* Vyp.4. .276-283. [in Ukrainian]

4. Dzvinchuk D.I. (2006) *Osvita v istoryko-filosofskomu vumiri: tendencii rozvytku ta upravlinnia: [Education in the historical and philosophical dimension: development trends and management].*- Kyiv.: ZAT "Nchlava" [in Ukrainian]
5. Demkiv O. I. (2009). Napryamy pohlyblennya byudzhetnoi reformy v Ukraini [Directions of deepening of the budgetary reforms in Ukraine]. *Finansy Ukrainy - Finance of Ukraine*, 3, 46-56. [in Ukrainian]
6. Kirilenko O. P. (2001). Finansova nezalezhnist' miszevoho samovryaduvannya [Financial independence of the local self-government]. *Finansy Ukrainy - Finance of Ukraine*, 1, 34-39. [in Ukrainian]
7. Storonianska I., Benovska L. (2013) Udoskonalennia osvithoi merezhi yak napriamok pidvyschennia efektyvnosti vydatkiv mistsevyykh biudzhetyv Lvivskoi oblasti [Improving education network as the direction of improving the efficiency of local spending Lviv region] // *Rehionalna ekonomika .Regional Economy* , 4, 51-61. [in Ukrainian]
8. Verkhovna Rada of Ukraine (2016) «Pro Derzhavniy byudzhet Ukrainy na 2017 rik» [Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2017"]. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>. [in Ukrainian]
9. Herchynskyy Ya. Varianty polityky shchodo fragmentnosti shkilnykh merezh v Ukrainy. -[Policy options towards the fragmentation of school networks in Ukraine]. Analitichna zapyska. Retrieved from: http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/SN24_options_for_network_reforms_UKR.pdf [in Ukrainian]
10. Verkhovna Rada of Ukraine (2016) Proekt zakonu Ukrainy "Pro osvitu" [Draft Law of Ukraine "On Education"]. Retrieved from: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/gromadske-obgovorennya-zakonoproektu-%C2%ABpro-osvitu%C2%BB.htm> [in Ukrainian]

УДК 336.717.8

Я. В. Жовтанецька

аспірант

ДУ «Інститут регіональних досліджень

НАН України ім. М.І. Долишнього НАН України», м. Львів

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ДІАГНОСТИКИ КРИЗОВИХ ЯВИЩ У ФІНАНСОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

Представлено авторський підхід до діагностики кризових явищ у фінансовій діяльності банків України. Запропоновано ідентифікувати кризові явища в банківських установах з позицій аналізу й оцінювання ключових показників індикаторів, таких як: прибуток (збиток), співвідношення статутного й власного капіталів, обсягів проблемних кредитів до їх загальної величини, сформованих резервів до сукупного кредитного портфеля. Визначений методичний інструментарій дозволив систематизувати банки за стадіями розвитку й глибиною кризи на установи, які перебувають у стані потенційного, прихованого, гострого й критичного кризового станів.

Ключові слова: тип та глибина кризи, антикризове управління, показники-індикатори фінансового стану банків, прибуток, збиток, якість кредитного портфеля, капітал

Zhovtanetska Ya. THE COMPLEX APPROACH TO THE DIAGNOSTICS OF THE CRISIS IN THE FINANCIAL ACTIVITIES OF UKRAINE BANKS

The author's approach to the diagnostics of the crisis in the financial activities of banks in Ukraine is presented. A identify crisis in the banking institutions from the standpoint of analysis and evaluation of key performance indicators such as income (loss), the ratio of the share and equity NPLs to the total quantities of provisions to total loan portfolio is proposed. The methodical instruments allowed banks to systematize the stages of development and depth of the crisis on the institutions that are in a state of potential, latent, acute and critical crisis.

Key words: the type and depth of the crisis, crisis management, performance indicators, financial condition, profit, loss, loan portfolio quality, capital.